

Kmetijske in rokodelske novice.

Na svitlobo dane od c. k. kmetijske družbe.

Tečaj III.

V sredo 18. Rožnicvéta. 1845.

List 25.

K godu

Njih cesarske kraljeve Visokosti Nadvojvoda

JANEZA KERSTNIKA.

**IOAN V NA DVORU DV V GRADCU ZELENI PRILETNO
SLAVE VENEC! č..**

Hrepenenje.

Naj otožnost me obide,
Al veselje vname kri,
Vedno misel tje zaide,
Kjer moj ljubi dom leži.

Kjer bleši se verh Triglava,
Ko ga zora pozlati,
Grintovca kjer sterma glava
Prot nebesam hrepeni;

Kjer v tihosti lep'ga gaja
Me kotičik skrit hladí,
Kjer se tičik lahno maja,
S petjem me razveseli:

Kaj, te vprašam, lipa mlada,
Lepa lipa, krajnska, ti!
Bi li deblo širji rada?
Al koréne terdniši?

Korenine krepko širaj,
Moč iz krila mater' pí,
K' soncu jasnim se oziraj,
De se deblo okrepi.

Mila tič'ca tak zapoje,
Pevke druge obudí,
Drobne pevke, sestre svoje;
Celi gaj zdej oživí:

Korenine, lipa! širaj,
Moč iz krila mater' pí,
K' soncu jasnim se oziraj,
De se deblo krepko stri!

Kam to petje kaže 'z gaja
Jez ne vém, al se mi zdí; —
Vém pa, de le tje zahaja
Misel, kjer moj dom leži.

Iz Dunaja.

D.

Valej, koriftno in potrebno kmetijsko orodje.

Kader brana po njivi gruzhe ali kepe popu-
fha, jih sa-njo valej (valar) vezhidel rasfuje, ali
pa takó v tla potlázhi, de jih brana vdrugizh sa
njim lahkó rasdrobí; savoljo tega se mora na ter-
dih njivah sa pervim brananjem povaljati, sa vale-
jem pa sopet branati, de se njiva dobro sprafhi, in
de je semlja sa drobno fetev pripravljena, kakor
je prav.

V nekterih krajih prevaljavajo njive famo pred
fetvijo, v drugih famo po fetvi; oboje je koriftno.
Pa fhe bolji je, ko se eni fetvi po dvakrat valja,
in povlázhi, kjer je potreba. Pred fetvijo se
semlja s valejem lepo sdrobí in poravná, de vfako

feme, naj bo drobno ali debelo, is roke fejavza
ravnoverfno pade, fe po jamizah fkup ne fteka.

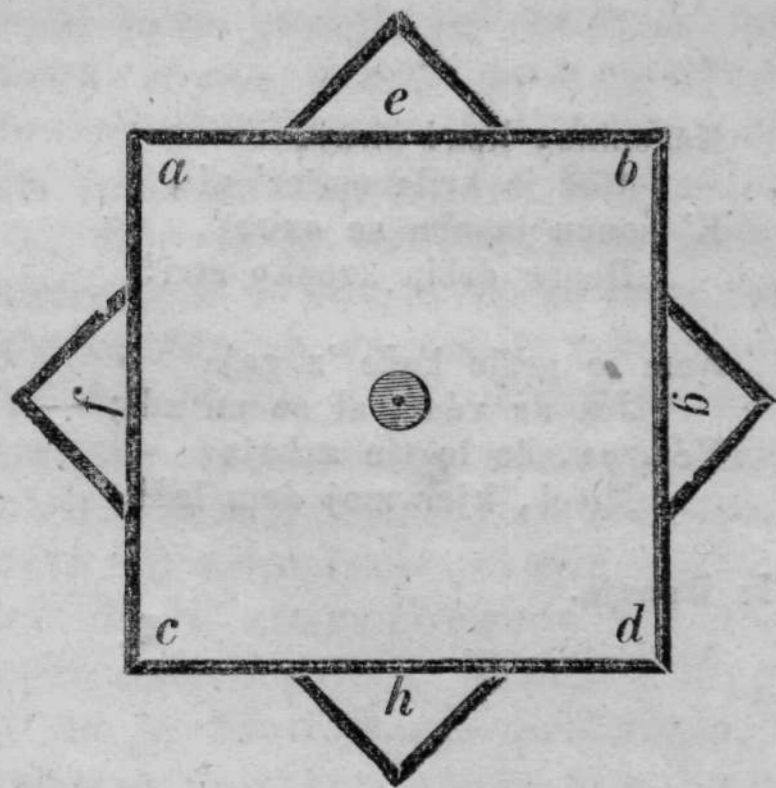
Po fetvi se s valejem feme zhfsto in lepfi sa-
dela; prerahlja ali lahka in pogoftama preorana
semlja fe po valeju bolj sprime, fetva obselení rav-
noverfno in hitreji; morebiti ravno sató, ker fe
feme, kterimu v semlji vífhi tamnota flushi, po
valeju pred fvetlobo v semlji bolj sakrije. Po drobno
savlezheni in povaljeni njivi fe bolj zhfsto in nisko
poshanje, kjer shito kofijo, kofa pri tleh odréshe,
flame vezh fe dobí. Ob jesenfkim zhafu fe vezh-
krat prigodí, de presgodni mras mlado osimino
vsdigne, de bi shitne koreninize kmalo poséble; ni
boljiga, takó vsdignjeno shito pred smersaljo ob-
varovati, kakor ga s valejem povaljati pred ko je

mogozhe. Tudi vzhasih se možna ali debela semlja po nishavah takó napenja in fkipí, de osimina koreninize nakvifhko molí, ktere kmalo posahnejo in pomerjó, zhe jih desh koj ne oshiví; le valej jih samore sopet v semljo potlazhiti. Ob zhasu fetve perlése veliko fhkodljiviga merzhefa po obfejanih njivah, ki posebno po nozhi rad na sernje gré; valej ga pomorí, tode se mora tudi le po nozhi valjati. Valjati se nigdar ne sme ne ob mokrim, de bi se blato delalo; pa tudi ob presuhim ne, de bi se kepe rasfuti ne dale. Po fhegi imajo v rasnih krajih ali leséne, ali kamnate, vezhidel okrogle, pa tudi robate ali shlebnate valeje, po 6 do 9 zhevljev dolge, in po 1 do 2 zhevljev debéle.

Pridni ud nafhe kmetijske drushbe gosp. Janes Helbling *) je nam poslal is Dunaja podobo robátiga valeja, kakorfhniga nekteri kmetovavzi okoli Dunaja in po avstrijanfki desheli imajo. Gosp. Helbling, ki je is lastne fkuhfne velike korifit robotiga valeja pripravhan, tóshi, de se to filno potrebno in korifitno kmetijsko orodje pri kmetovavzih takó poredkim najde; on pravi: „de le preveliki potrofhki, ali trudno prisadevanje vezhidel kmetovavze odvrazhuje, de si tega orodja ne napravijo“. Saref, marfikterimu teshko fiane, meterni zhok ali hlod (Klotz), kakorfhin mora sa valej biti, na tolikanj robov in voglov isresati ali istefati. Na tako visho si je vfak mogel dosdaj valej sdelovati, kteri je hotel robotiga imeti.

Gosp. Helbling pa pokashe v podobi, kako se robot valej prav lahko in hitro naredí, brez de bi bilo potreba mu robzov in shlebov isresovati. Vfak zhok, pravi on, zhe ravno ni fkos in fkos okrogel, se lahko obteshe na fhtiri vogle ali na fhtir enakomerne ftrani; v fredo na vfako tih fhtirih ftrani se perbije podolgama ena na tri vogle obdelana ladizhna (lajfhta); na tako visho dobi valej ofem shlebov in ofem robov. Na perdjanim narifu se vidi, kako lahko je robot valej

narediti: zherke *a*, *b*, *c*, *d* kashejo na fhtiri vogle obteshan hlod, kakor se is kónza va-nj vidi; *e*, *f*, *g*, *h*, fo na fredo po vfih fhtirih ftraneh po hlođu podolgama perbite, na tri vogle obdelane lajfhte, kterih je na narifu tudi le is kónza vidi; pika na fredi valeja na obeh

konzih kashe lesen ali shelesen shebelj, na kteriga se vojnize sa vprego nataknejo. —

Shleherni kmet si samore fam, bres vfiga mojstra, tak robot valej napraviti. Podobo robotiga valeja, kakorfhno fmo is Dunaja prejeli, samore vfak v pisarnizi zef. kralj. kmetijske drushbe v Ljubljani ogledati.

Lefkoviz.

Živinoreja na Tirolskim.

Naši braveci vedó, kakó visoko obrajtane so sploh goveda tirolskiga plemena; zatorej jih bo morde tudi mikalo, od tirolske živinoreje kaj več

zvediti, ki je nar veči bogastvo te dežele in jim tudi to nadomesti, kar imajo žita od manj. Prerajtali so, de jim travniki na leto okoli 18 do 20 milijonov centov suhe klaje dajo. Obilnost klaje — slišite Slovenci? — je nar močnejši podpora živinoreje na Tirolskim, ki je bila v letu 1840 talé: 62 tavžent in 654 volov, 14 tavžent in 402 juncov, 294 tavžent in 97 krav, 115 tavžent in 842 telic, 420 tavžent in 498 ovác, 169 tavžent in 11 kóz, 46 tavžent in 756 prešičev, 47 tavžent in 500 konj in 3 tavžent 671 múl. — Krave jim nar več dobička prinesó, zatorej jih Tirolci tolikanj redé. Lepo kravo prodajo po 60, 90, tudi sa 100 goldinarjev na Laško in v druge dežele. Zgorej imenovane krave dajo skozi leto (po 300 dni rajtano) 264 milijonov, šest sto in sedem in osemdeset tavžent in tri sto bokalov mleka, ktero — bokal po poltretji krajcar prodano — verže čez 11 milijonov goldinarjev srebra. — Grozno veliko tudi sroviga masla in sira prodajo.

(Österr. Lloyd.)

Odgovor na vprašanje v „Luni“.

Visoko učen in za občinski prid svoje domovine ves goreč gosp. Mojzes, kralj. učenik modroslavja v Zagrebu, ki so večkrat hvalo českih kolovratov v Novicah brali, so pod naslovom: „Industrie“ v Zagrebškem nemškem časopisu (Luna, list 40.) na znanje dali, de je tudi v Zagrebu strgarski (tokárski) mojster Doll nov kolovrat naredil, ki je veliko bolji, ko navadni hrovaški. Skušnje so pokazale, de je predica na starim hrovaškim 394, na Dollovim pa 767 čevljev dolgo nit v eni uri napredla; en funt prediva je dal 6304 sežnjev dolgo nit; cel funt prediva tanjko popresti, je potrebovala na starim kolovratu 96 ur, na Dollovim pa le 49 ur in 19 minut. Gosp. Mojzes so nas v zgorej imenovanim listu nagovorili, naše v ti reči napravljene skušnje na znanje dati, namreč koliko se da v eni uri na navadnim krajnskim, koliko pa na českim kolovratu napresti? koliko se k temu delu prediva porabi? i. t. d. de bi se potem takim razložik hrovaških, krajnskkih in českih kolovratov razsoditi mogel.

Častitimu gospodu poslužiti, sim ukazal svoji kuharci enako predivo (pražnje) in z enako hitrostjo na krajnskim in na českim kolovratu celo uro vpričo mene presti, in kar je bilo mogoče, tudi enake tanjkote. Na krajnskim je v eni uri 624 čevljev dolgo nit napredla, na českim pa 930; v eni uri je tedaj 51 sežnjev več na českim, ko na krajnskim kolovratu napredla. Moja kuharca ni nar boljši, pa tudi ne nar slabši predica, česar sim se iz tega prepričal, de sim neko gospodično prosil, ktera zna, svojim tovaršicam v lep izgled! českim kolovrat ravno takó urno sukati, kakor lično vezti (štikati), pa tudi Štrobaha, mojstra českiga predenja, sim nagovoril, enako skušnjo na českim kolovratu napraviti. Gospodična je napredla 894, Štrobah pa 1100 čevljev dolgo nit v eni uri; pri vsim tem pa še Štrobah vunder terdi, de je na Českim še veliko bolj urnih in clo takih predivcov, ki v eni uri tudi po 2000 do 3000 čevljev dolgo nit napresti znajo. —

Moja kuharca je pri zgorej imenovani skušnji na českim kolovratu 1 lot in $\frac{1}{4}$ kvintelja, na krajnskim pa 1 lot in $\frac{3}{8}$ kvintelja pražniga prediva popredla. Iz tega dokazika se zamore predstvo českiga kolovrata na vse strani presoditi. — De se bodo pa gospod Mojzes sami nar ložej mógli od koristi

*) Poglej popis letafhnjiga sbora z. k. kmetijske drushbe v Ljubljani, list 24.